

Анотація

Етичні стандарти юридичної активності судді пов'язано як із його професійною підготовкою, так і з особливостями правозастосування. У статті розглядаються основні положення організації діяльності по відправленню правосуддя.

Ключові слова: суддя, етика, культура правосуддя.

Summary

Ethical standards of judicial professional activity in Ukraine are given in this article. The author stresses the role and function of judicial culture in decision making process.

Keywords: judge, ethics, judicial culture.

УДК 343.163:343.1233

А. В. Мазаратій

КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ЯК ФУНКЦІЯ ПРОКУРАТУРИ

Дослідники історії розвитку російської прокуратури відзначають, що з моменту створення (1722 р.) і аж до середини XIX в. прокуратура в Росії була державним органом переважно адміністративного нагляду [1, 6]. У ході судової реформи (Судові статuti 1864 р.) була розпочата спроба обмежити діяльність російської прокуратури функцією кримінального переслідування. Однак реальний зміст цієї функції залишався досить широким. Прокуратура здійснювала такі дії: нагляд за виробництвом поліцейського дiзнання; нагляд за попереднім слідством, що проводилося в той період судовими слідчими; підтримка обвинувачення у кримінальних справах у суді першої інстанції; опротестування судових вироків; надання висновків у кримінальних справах в апеляційній і наглядовій інстанціях [1, 15–16]. Власне кажучи, кримінальне переслідування продовжувало тісно пов'язуватися з наглядом за розслідуванням злочинів. Майже п'ять років після Жовтневої революції в Радянській Росії був відсутній який-небудь спеціальний державний орган, що замість скасованої прокуратури здійснював би дані функції. Відтворення органів прокуратури супроводжувалося покладанням на них «нагляду від імені держави за законністю дій всіх органів влади, господарських установ, суспільних і приватних організацій і громадян шляхом порушення кримінального переслідування проти винних і опротестування незаконних постанов» [2, 40]. Згідно зі ст. 2 Положення про прокурорський нагляд 1922 р., порушення кримінального переслідування проти порушників закону було й одним з основних засобів здійснення прокурорського нагляду, формою реагування прокурора на виявлені порушення закону і одним з основних напрямків діяльності прокуратури в галузі боротьби зі злочинністю поряд з наглядом за виконанням дiзнання, попереднього слідства, підтримкою обвинувачення в суді й ін. [2, 41]. Тут «кримінальне переслідування» за своїм досить вузьким змістом більш збігалося з терміном «порушення кримінальної справи» у першому випадку як конкрет-

ний одиничний акт, а в другому — як процесуальна діяльність прокурора в кримінальному судочинстві. У кримінально-процесуальному законі і Законі про прокуратуру СРСР кримінальне переслідування в числі функцій відповідних державних органів, у тому числі прокуратури, не згадувалося. У Законі про прокуратуру СРСР для позначення основних напрямків діяльності прокуратури, поряд з наглядом за виконанням законів при розгляді справ у судах, використовувалися терміни «боротьба», «розробка», «координація», «участь». Наприклад, у відповідності до ст. 3 цього Закону основними напрямками діяльності органів прокуратури були боротьба зі злочинністю й іншими правопорушеннями, розслідування злочинів, притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що скоїли злочин, забезпечення невідворотності відповідальності за злочин.

У Російській Федерації значним кроком уперед у розвитку теорії і практики функціонування прокуратури було прийняття Закону про прокуратуру РФ (1992 р.), у якому законодавець відмовився від таких надмірно широких для позначення безпосередньої діяльності прокуратури понять, як «боротьба», «розробка», а також, впливаючи з концепції судово-правової реформи, від поняття «нагляд у суді». Головною, основною функцією прокуратури Закон визначив нагляд за виконанням законів (ст. 1, п. 1 ст. 2). У числі інших, похідних від нагляду, самостійних функцій прокуратури уперше визначені такі, як кримінальне переслідування (ст. 1, п. 2 ст. 2, п. 1, 2 ст. 31), участь у розгляді цивільних і інших «некримінальних» справ у судах (п. 2 ст. 2, п. 1, 3 ст. 31), а також передбачена участь у нормотворчій діяльності (ст. 8). У той же час у зв'язку з прийняттям у грудні 1993 р. нової Конституції РФ, що не передбачає права законодавчої ініціативи Генерального прокурора Росії, функція участі в нормотворчій діяльності виявилася фактично втраченою. У жовтні 1995 р. Державною Думою РФ були внесені зміни і доповнення в Закон про прокуратуру РФ. У ст. 1 цього Закону вперше зазначено на здійснення прокуратурою нагляду за дотриманням прав та свобод людини і громадянина не тільки органами державної і муніципальної влади, управління, контролю, їх посадовими особами, але й органами управління і керівниками комерційних і некомерційних організацій; у той же час значно звужений перелік об'єктів прокурорського нагляду за виконанням законів і законністю правових актів. Координація діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю тепер вже на федеральному законодавчому рівні закріплена як одна з функцій органів прокуратури. Порядок і форми здійснення останньої з названих функцій уперше регламентовані нормативним актом — Положенням про координацію діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю, затвердженим Указом Президента РФ від 18 квітня 1996 р. Таким чином, сформувалася система функцій прокуратури, яка включає головну (основну) і похідні від головної (додаткові) функції, у числі яких — кримінальне переслідування.

Конституція Казахстану (1993 р.) наділяла органи прокуратури функцією кримінального переслідування (ст. 106), хоча законодавче визначення поняття і структури цієї функції відсутня. У науковій літературі висловлюються різні

точки зору на структуру і зміст кримінального переслідування. Кримінальне переслідування здійснюється всіма правоохоронними органами. Кримінальне переслідування в діяльності прокуратури виражалось в безпосереднім порушенні прокурором і слідчим прокуратури кримінальних справ, у розслідуванні їх, у санкціонуванні прокурором передбачених законом слідчих дій і у виступі прокурора в суді як державного обвинувача. Згодом, відповідно до Конституції (1995 р.), Законом «Про прокуратуру» Республіки Казахстан від 21 грудня 1995 р. такий елемент функції кримінального переслідування, як попереднє слідство, переданий до складу Державного слідчого комітету.

Розвитком функціонування прокуратури України з'явилось прийняття Закону України «Про прокуратуру» (1991 р.). У числі функцій прокуратури уперше визначене розслідування діянь, що містять ознаки злочину. Але вже в 1992 р. законодавець своєю постановою «Про концепцію судово-правової реформи в Україні» визначив необхідність створення єдиного слідчого апарату. У 1996 р. ця функція перейшла в «категорію» тимчасових і закріпилася в перехідних положеннях Конституції України. А вже в 2001 р. Закон України «Про внесення змін у Закон України «Про прокуратуру» виключив її зі ст. 6 Закону України «Про прокуратуру».

На сучасному етапі розвитку нашої держави у Верховній Раді знаходяться кілька законопроектів, регламентуючих діяльність прокуратури, один із яких запропонований фахівцями Генеральної прокуратури України — проект Закону України «Про внесення змін у Конституцію України». Одна з проблем, які вирішуються цим законопроектом — це розв'язання питання про необхідність існування функції кримінального переслідування. Тепер необхідно визначити, що входить у поняття кримінального переслідування. У юридичній літературі і практиці кримінальне переслідування в діяльності прокуратури іноді розуміється в більш широкому змісті, як частина її обов'язків, зв'язана зі сферою боротьби зі злочинністю. Це не тільки порушення і розслідування кримінальних справ самою прокуратурою, але й участь прокурорів у розгляді судом кримінальних справ у першій, апеляційній і касаційній інстанціях, нагляд за виконанням законів органами дізнання і попереднього слідства, дотриманням ними конституційних гарантій, прав та свобод людини і громадянина, законністю здійснення оперативно-розшукової діяльності, порушенням і розслідуванням ними кримінальних справ. У зв'язку з цим, на мою думку, доцільніше було б називати цю функцію розслідуванням діянь, що містять ознаки злочину чи попереднім розслідуванням. Але Генеральний прокурор України у своєму виступі на міжнародній науково-практичній конференції визначив: «Є природною для діяльності прокуратури у всіх демократичних країнах і повністю відповідає рекомендаціям Комітету Міністрів Ради Європи № 19 (2000 р.) та Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1604 (2003 р.) функція кримінального переслідування ... детальна регламентація цієї функції повинна знайти відображення в новому Кримінально-процесуальному кодексі України, однак цьому має передувати її закріплення за прокуратурою в Конституції України» [3, 7]. Однак хотілося б відзначити, що цілком проблема кримінального пере-

слідування як функції прокуратури не вирішується цим законопроектом, а відсуває на невизначений термін (як і у випадку з перехідним положенням п. 9 Конституції України). На думку Генерального прокурора України, «уявляється доцільним зберегти за прокуратурою цю функцію до сформування такої системи (системи досудового слідства)...» [3, 8].

Виходячи з вищесказаного, хотілося б висловити думку про обов'язковість визначення необхідності існування функції кримінального переслідування у прокуратури взагалі, а не на деякий час. Для цього треба ретельно проаналізувати історію розвитку цієї функції, багатий досвід слідства прокуратури України та інших держав (насамперед наших сусідів — країн колишнього СРСР), а вже потім зламувати робочу систему слідства у прокуратурі, створювати нову систему досудового слідства, приймати новий або знову змінювати існуючий значний обсяг законодавства. Також хочу зазначити, що деякі юристи ставлять наголос на те, що орган, який розслідує кримінальну справу, не може об'єктивно, без захисту «честі мундиру» виконувати наглядові функції або підтримувати державне обвинувачення у суді. На мою думку, нема сенсу говорити про «пересичення» владних повноважень в одному органі — прокуратурі (тобто один орган виконує діяльність по порушенню кримінальної справи, її розслідування, підтримання державного обвинувачення у цій справі, а також нагляд за дотриманням законів слідчим), адже крапку у кримінальній справі може поставити лише суд.

Література

1. Дасв В. Г. Основи теорії прокурорського нагляду / В. Г. Дасв, М. Н. Маршупов. — Л., 1990.
2. Положення о прокурорском надзоре : постановление 3-й сессии Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета (ВЦИК) девятого созыва от 28 мая 1922 г. (СУ РСФСР. 1922. № 36. Ст. 424) // Советская прокуратура : сб. док. — М., 1981.
3. Медведько О. Реформування органів прокуратури України : проблеми і перспективи // Вісник прокуратури. — 2006. — № 10, жовт.

Анотація

З точки зору автора статті, який досліджував характеристики окремих функцій прокуратури, зараз нема сенсу говорити про «пересичення» владних повноважень в одному органі — прокуратурі (тобто один орган виконує діяльність по порушенню кримінальної справи, її розслідування, підтримання державного обвинувачення по цій справі, а також нагляд за дотриманням законів слідчим), адже крапку у кримінальній справі може поставити лише суд.

Ключові слова: прокуратура, кримінальне переслідування, державне обвинувачення.

Summary

Contradictions between investigative and gazing functions of Ukrainian prosecution are analyzed in this article. The author stresses that it is complicated problem because last word is staying on court decision.

Key words: prosecution, criminal investigation, accusation.